

قره العین حیدر به عنوان مترجم ادبیات کودک

محمد وسیم

دانشجوی دکتری، بخش زبان و ادبیات فارسی دانشگاه جی سی- لاهور

دکتر غلام اکبر

دانشیار، بخش زبان و ادبیات فارسی دانشگاه جی سی- لاهور

چونکه با کودک سر و کارت فتاد
پس زبان کودکی باید گشاد (مولوی)

Abstract:

Children's literature is a valuable and essential tool for young readers, as it helps them begin learning and developing their social and psychological skills while also providing entertainment. It is an important branch of literature specifically written for children and younger audiences. This genre helps children explore the world around them while playing a crucial role in their personality development, intellectual growth, and cultural understanding.

The history of children's literature dates back to various historical periods, influenced by the social and cultural contexts of each era. In ancient times, literature was mainly written for adults, but over time—particularly during the medieval and Renaissance periods—greater attention began to be paid to literature for children. By the 19th and 20th centuries, children's literature had evolved into a specialized field. Prominent figures, such as Hans Christian Andersen, contributed significantly to its development.

In the subcontinent, children's literature began to emerge in the latter half of the 19th century and gained momentum in the 20th century. Women also played a vital role in this domain, including **Qurratulain Haider**, who both wrote and translated children's stories. She translated works like "The Old Genie Hottabych" into Urdu, making significant contributions to the field of children's literature.

Keywords: Children's literature, Young readers, Social and psychological skills, Entertainment, Branch of literature, Personality development, Intellectual growth, Cultural understanding, Historical periods, Social and cultural contexts, Medieval period, Renaissance period, 19th and 20th centuries, Specialized field, Hans Christian Andersen, Indian subcontinent, Qurratulain Haider, Translation, The Old Genie Hottabych, Urdu

ادبیات کودکان از جمله شاخه های مهم ادبیات است و به طور ویژه برای سنین پایین تر و کودکان نوشته می شود. نظر به اینکه کودکان در سنین پایین به طور طبیعی در حال کشف دنیای اطراف خود هستند، ادبیات کودکان ابزاری قدرتمند برای کمک به این فرآیند است. لذا این گونه از ادبیات همزمان با سرگرمی کودکان در شکل گیری شخصیت، توسعه فکری و فرهنگی آنها نیز نقش مهمی ایفا می کند.

مفهوم و تاریخچه ادبیات کودکان

ادبیات کودکان به کلیه آثاری نثر و شعری شامل داستان ها، شعرها، نمایشنامه ها و دیگر انواع نوشتاری که برای کودکان مناسب و قابل فهم است اطلاق می شود و برای کودکان نوشته می شود. ادبیات کودکان از لحاظ تاریخی به دوران های مختلفی تقسیم می شود و در هر دوره تحت تأثیر شرایط اجتماعی و فرهنگی زمان خود قرار داشته است.

در دوران باستان، ادبیات برای کودکان به طور رسمی وجود نداشت و بیشتر آثار موجود به بزرگسالان تعلق داشت. اما با گذشت زمان، به ویژه در قرون وسطی و دوران رنسانس، به حوزه ادبیات کودکان توجه بیشتری شد. در قرن نوزدهم و بیستم، پس از ظهور نویسندگان بزرگی چون "هانس کریستیان اندرسن" و "چارلز دیکنز"، ادبیات کودکان به یک رشته تخصصی تبدیل شد و توجه زیادی به نیازهای روان شناختی و آموزشی کودکان معطوف گردید.

در خصوص اینکه ادبیات کودکان چیست می توان گفت: "هم از ادبیات کودکان چه درک می کنیم؟ آیا این همان ادبیاتی است که صرفاً برای کودکان نگاشته شده است. مثل داستانهای عجیب و غریب پریان، شعرهای کوتاه، داستانهای خشک اخلاق و پند و نصایح یا قصه های میدان بازی و مدرسه و داستانهای کشورهای دور افتاده! به یقین همین ها هستند ولی این ادبیات از آن هم گسترده تر است، این ادبیات کودکان، سرمایه بزرگان است که آنها، آن را پذیرفته و بدون مشارک دیگران آن را تصرف کرده اند و در واقع همین ادبیاتشان است. زیرا نه والدین، نه معلم، نه مبلغ و نه نویسنده بلکه خود کودکان تعیین می کنند که ادبیاتشان چیست" (1) با توجه به این تعریف می توان گفت هر چیزی که موجبات لذت کودکان را تامین کرده و با مزاج و مذاق شان هماهنگ باشد، ادبیاتشان خوانده می شود. شایان ذکر است نمی توان نتیجه گرفت کودکان ادبیات سنگین بزرگان را خواهند پذیرفت. کودکان فقط چیزی را با خرسندی می پذیرند که با معیارشان مطابقت داشته، ساده بوده و موجبات علاقه مندی شان را تامین کند.

پیشینه ادبیات کودکان در جهان:

بر اساس دانشنامه کلمبیا، ویلیام کیکستان (William Caxton) در سال 1484 م برای کودکان داستانهای ایسپ (Aesop) چاپ کرد، این کتاب در ادبیات کودکان جایگاه ویژه ای دارد و داستانهایش قدیمی ترین داستانها پنداشته می شوند، (همان، 22) شایان ذکر است او این داستانها را نوشته بلکه در سال 1484 از زبان فرانسه به زبان انگلیسی ترجمه کرده بود. علاوه بر آن کتاب "پنج تانتر" سانسکریت نیز در حوزه ادبیات کودکان الزامی است، این کتاب در زبان سانسکریت در سال 300 ق - م در کشمیر نوشته شده بود.

در کشورهای اروپایی یکی از کتابهای چاپی ویژه کودکان "جهان مرئی در تصاویر (1658م) از "کومنیوس" (1592-1670م) است. کتابی که آموزشی و درسی بود، ولی نخستین کتاب مصور کودکان به شمار می آید. بعدها "شارل پرو" در فرانسه و "برادران گریم" در آلمان، قصه های کهن و معروف سرزمین شان را گرد آوری و بازنویسی کردند که این کتابها بسیار مورد توجه قرار گرفت و در کشورهای مختلف از جمله ایران ترجمه شد. در سده ی نوزدهم میلادی تصاویر نقش برجسته ای در کتابهای کودکان یافتند و همچون امروز برای جلب توجه کودکان به عنوان داستانها کمک به آنها برای تجسم شخصیت ها و کنش های داستانی به کار رفتند. این نوع ادبیات تا سده ی بیستم به عنوان یک نوع ادبی عمده تکامل یافت و شکل پذیرفت و در این سده به اوج تکامل خود رسید. (2).

پدر ادبیات کودک در جهان:

"هانس کریستین آندرسن" تحت عنوان پدر ادبیات کودک در جهان شهرت دارد. هانس کریستین آندرسن (1805-1875 م) شاعر، قصه پرداز و نمایش نامه نویس مشهور دانمارکی است که پدیده آورنده 160 داستان و افسانه، 800 قطعه شعر و 6 رمان. یکی از ویژگی های نوشته های آندرسن توجه او به ادبیات عامه و شفاهی و زبان و گفتار است. (3)

پیشینه ادبیات کودک در شبه قاره:

در خصوص پیشینه ادبیات کودک در شبه قاره نوشته شده است که "این موضوع تا حد زیادی صحیح است که زمانی که به دلیل زبان و ادبیات انگلیسی گرایش تفکر نوین در هند آغاز شد، نیاز ادبیات کودک هم عمومیت یافت. در دهلی و پنجاب بازار ادبیات اردو داغ شد. نویسندگان معروفی از قبیل محمد حسین آزاد، خواجه الطاف حسین حالی، پیارے لال آشوب، ڈپٹی نذیر احمد همزمان با شعر و ادب، کتابهایی برای کودکان نگاشتند. لذا می توان گفت در نیمه آخر قرن نوزدهم ادبیات کودک آغاز شده بود ولی در قرن بیستم کار چاپ و انتشار بسیار تسریع یافت و برای کودکان کتابهای خوبی منتشر شدند. نیز مراکز بزرگ کتابهای کودکان از قبیل دهلی، لاهور، حیدرآباد، لکهنو، دارالاشاعت پنجاب، فیروز اینڈ سنز لاهور، انڈین پریس اله آباد، نسیم بکڈپولکهنو، عبدالحق اکادمی حیدرآباد و مکتبه جامعه نئی دهلی تاسیس شدند. (4)

شایان ذکر است علامه اقبال لاهوری نیز در حوزه ادبیات کودک، اشعاری برای کودکان به زبان اردو سروده است.

اهمیت ادبیات کودکان:

درباره اینکه چرا با استفاده از ادبیات، به کودکان آموزش داد، بایستی گفت: کودکان باید بدانند که هر چه در این دنیا است، از اسباب بازی که به دست دارند تا اندیشه خدا و افسانه های باستان و فکر برادری انسانها، همه و همه به قیمت کوشش و تلاش سخت و پیگیری کسانی ساخته شده است که پیش از آنها می زیسته اند. آنان باید از گذشته خانواده خود، میهن خود، زمین خود و سراسر کره زمین آگاه گردند. زمین به کودکان، آری، همیشه به کودکان تعلق دارد.

ما خسته می شویم و این جهان را ترک می گوئیم و آنها هستند که باید به جای ما مشعلها را برافروزند، مشعلهایی که در پرتو آنها شعله جاودان زندگی هرگز خاموش نمی شود. (5)

از سوی دیگر با توجه به اینکه در دوران کودکی، کودک با حرکت در مدار رویا و خیال به سوی بلوغ و رشد هدایت می شده و برای مواجه با مسائل جدی زندگی آماده می شود. ادبیات مربوط به دوران کودکی می تواند تاثیر گذارترین روش برای دوره انتقال تدریجی الهام و پیام های مهم باشد.

ویژگی های ادبیات کودکان:

با توجه به اینکه مراد از ادبیات کودک چیست، یک سوال مهمی و چه نوع ادبیات را بایستی ادبیات کودک گفت، چنانچه در زمان بیان تعریف ادبیات کودک بگوئیم منظور از ادبیات کودک، ادبیاتی است که به ویژه برای کودکان نوشته شده و به لحاظ زبان و بیان نیز برای کودکان مناسب است، باز هم تعریف ادبیات کودک کامل نیست، این تعریف می تواند موجب بوجود آمدن سوء تفاهم شود که اگر مضامین و موضوعات بزرگان را به زبان سهل بیان کنیم، می تواند جزو ادبیات کودکان بشمار برود، ولی این نظر صحیح نیست، ادبیات کودک بایستی ویژگی هایی داشته باشد، پروفیسور معین الدین از دهلی در این باره می گوید:

"به لحاظ فنی بوجود آوردن ادبیات کودک نسبت به ادبیات بزرگان دشوار تر است. کسانی که ادبیات بزرگان را به وجود می آورند، از عصرش آگاهی عمیقی دارد و نبض عصر خویش را درک کرده و با استفاده از ادبیات عصر خویش را به تصویر می کشد. ولی برای بوجود آوردن ادبیات کودکان بایستی از اسرار سرشت کودکان آگاه بود. موضوع و سبک بیان آثار ادبی بایستی با طبیعت کودکان هماهنگ شود تا کودکان از مطالعه این ادبیات خرسند شود. موضوع هر چقدر هم خشک باشد، اگر به صورت جذاب بیان شود می تواند موجبات علاقمندی کودکان را فراهم سازد. لذا اگر اثری دارای ایده برتر و احساسات صادق بود ولی فاقد از لطافت و زیبایی بیان باشد، کودکان علاقه ای نشان نخواهند داد." (6)

لذا بایستی گفت ادبیات کودکان ویژگی های خاصی دارد که آن را از دیگر انواع ادبیات متمایز می کند. این ویژگی ها به شرح ذیل می باشند:

1. **زبان ساده و قابل فهم:** یکی از ویژگی های اصلی ادبیات کودکان زبان ساده و روان آن است. نویسندگان ادبیات کودک باید قادر باشند مفاهیم پیچیده را به زبان ساده و قابل فهم برای کودکان منتقل کنند. این زبان نباید حاوی اصطلاحات سخت و مفاهیم پیچیده باشد، بلکه باید به گونه ای باشد که کودک بتواند به راحتی آن را درک کند.
2. **تخیل پردازی:** ادبیات کودکان اغلب در دنیای خیالی و جادویی جریان دارد. داستان ها می توانند موجودات خیالی، دنیای غیرواقعی و رویدادهای عجیب و غریب را شامل شوند. این دنیای تخیلی به کودکان کمک می کند تا تخیل خود را پرورش دهند و به دنیای خارج از واقعیت های روزمره نگاه کنند.
3. **پیام های اخلاقی و آموزشی:** بسیاری از آثار ادبیات کودکان حامل پیام های اخلاقی و آموزشی هستند. این پیام ها می توانند به شکل غیرمستقیم و از طریق داستان هایی با موضوعات مختلف مانند صداقت، دوستی، کمک به دیگران و اهمیت خانواده به کودک منتقل شوند.
4. **تصویرگری:** در بسیاری از کتاب های کودک، تصویرگری به عنوان یک عنصر مهم و مکمل به کار می رود. تصاویر رنگارنگ و جذاب می توانند کودک را به دنیای داستان نزدیک تر کرده و به درک بهتر مفاهیم کمک کنند. این تصاویر به طور خاص در کتاب های کودکان کم سن و سال اهمیت زیادی دارند.
5. **سادگی در ساختار داستان:** داستان های کودکان معمولاً ساختار ساده ای دارند. به جای پیچیدگی های روایی و تو در تو، داستان ها بیشتر بر اساس شروع، وسط و پایان ساده شکل می گیرند تا کودک بتواند به راحتی با آن ارتباط برقرار کند.

حال نظر به اهمیت موضوع ادبیات کودک، همزمان با مردان، زنان نیز در حوزه ادبیات کودک نقش مهمی ایفا کردند. در زبان اردو هم زنان در ادبیات کودک اردو سهم بزرگی دارند. صالحه عابد حسین کتابهایی از قبیل ایک دیش ایک خون (یک وطن یک خون)، سندر چنار (چنار زیبا)، جادو کا هرن (آهوی جادویی)، سنهرے بالوں کے بچوں کا دیش (سرزمین کودکان موی طلایی) نوشت، "انتهک جان" (جان خستگی ناپذیر) بیگم قدسیه زیدی به همراه عکسها چاپ و منتشر شد. قره العین حیدر نیز یکی از نویسندگان ادبیات کودک زبان اردو است.

قره العین حیدر:

قره العین حیدر نام بسیار محترم در حوزه داستان کوتاه و رمان اردو است او با نور قلمش، ادبیات داستان کوتاه را منور ساخت. او را می توان سخنگوی ادبیات اردو در قرن بیستم خواند. او فن نویسندگی داستان کوتاه را به ارث برده بود، به گفته پروفیسور قمر رئیس:

" او هنر داستان نوشتن را از والدینش گرفته بود. سید سجاد حیدر یلدرم پدرش در نگارش داستان کوتاه چیره دست بود. او از تقلید و تبعیت از نویسندگان همعصرش گریزان بود. بر خلاف آن، او با ترجمه و الگو گرفتن از ادبیات ترکیه و انگلیسی، داستان کوتاه اردو را با سبک، تفکر، ابراز و عناصر نوین معانی غنی ساخت. سجاد حیدر یلدرم از گرایش وقایع نگاری انتقادی و اصلاحی که از نذیر احمد تا پریم چند به درجه سنت رسیده بود، گریز کرد و برای خودش یک مسیر جداگانه ای ساخت. قره العین دخترش نیز از همان روش تبعیت کرد" (7)

نذر سجاد مادر قره العین حیدر نیز یک رمان و داستان کوتاه نویس خوبی بود. زمانی که نذر سجاد حیدر یلدرم 14 ساله بود، در سال 1912 با سجاد حیدر یلدرم ازدواج کرد و با نام نذر سجاد حیدر یلدرم "نگارش" را شروع کرد. "نند کشور و کرم" درباره نذر سجاد یلدرم نوشته است:

" قبل از ازدواج با نام " بنت نذر الباقر " در تهذیب نسوان، پهل و سایر مجلات می نوشت. رمانش تحت عنوان " اخترالنسا بیگم" در سال 1908 توسط انتشارات دارالاشاعت لاهور چاپ و منتشر شد. زمانی که او فقط 14 سال سن داشت. او در سال 1912 ازدواج کرد و با نام " نذر سجاد حیدر " می نوشت" (8)

قره العین حیدر همزمان با یک داستان کوتاه نویس بشر دوست، یک رمان نویس بزرگی بود. او در حوزه ادبیات اردو و داستان کوتاه با نام " عینی آبا" یاد می شود. قره العین حیدر شخصی است که رمان و داستان کوتاه اردو را با استانداردهای بین المللی داستان کوتاه آشنا ساخت.

قره العین حیدر به عنوان مترجم ادبیات کودک:

قره العین حیدر علیرغم اینکه جزو رمان نویسان گرامی ادبیات اردو است، او تلاش کرد از یک زاویه ویژه ای به ادبیات بنگرد. نند کشور و کرم درباره نخستین داستان قره العین حیدر می گوید:

قره العین حیدر نخستین داستانش را در شش سالگی نوشت اما این داستانش جایی چاپ نشد، (اولین اثرش "بی چوهیا کی کھانی" (داستان بی بی موش) در " پهل (گل) روزنامه کودکان در لاهور چاپ شد در حالی که او سیزده ساله بود) پنج سال بعد، داستانش "یه باتیں" (این حرفها) در "همایون" مجله معروف لاهور در سال 1342 چاپ شد. (9)

او داستانهایی خارجی کودکان را به زبان اردو ترجمه کرد. در این راستا او نخست داستان " جن حسن عبدالرحمن (The Old Genie Hottabych) یا (Старик Хоттабыч, Old Man Hottabych)" که ترجمه جذاب رمانی است که توسط " ایل لاگن " (Lazar Lagin) نگاشته شد، را به زبان اردو ترجمه کرد.

خلاصه داستان " جن حسن عبدالرحمن":

" جن حسن عبدالرحمن" داستان "اولکا" نوجوانی است که دانش آموز دبیرستان متوسطه است. او از کوزه جن "حطابچ" را آزاد می کند. جن (حطابچ) می خواهد قدرت و توانمندی اش را به نمایش بگذارد ولی پسر همواره مانع می شود" دکتر خوشحال زیدی در متنی می نویسد:

" رمان جن حسن عبدالرحمن" یک رمان بسیار جالب علوم است. در این رمان نه کودکان را به قول گفتنی به گردش سیارگان برده شدند و نه وقایع و شخصیت های جادوی مافوق طبیعت ارائه داده شد. بلکه با از طریق این رمان با استفاده از روش علمی تلاش شد، احساسات تعجب و شگفت زدگی را برجسته ساخته و همزمان با آن کودکان با پیشرفت علوم عصر آشنا شوند." (10)

او در ادامه درباره قره العین حیدر می نویسد:

" ادبیات کودک اردو مدیون قره العین حیدر خواهد بود که او چنین رمان خوبی را با این زیبایی در قالب اردو ریخته و کودکان اردو دان را با پیشرفت علوم آشنا ساخت" (11)

نمونه ترجمه اردو رمان جن حسن عبدالرحمن به قلم قره العین حیدر:

" اس چیز کو اٹھا کر وہ ساحل کے قریب سطح پر نکلا اور اس نے دیکھا کہ ایک عجیب سا، چکنا، کائی آلود، مٹی کا برتن اس کے ہاتھ میں ہے۔ پرانے زمانے کی یونانی صراحی سے ملتی جلتی اس کی شکل تھی" (12)

ترجمہ:

" او آن چیز را برداشت و بر سطحی در نزدیکی ساحل بیرون آمد. او دید یک ظرف سفالی آغشته با جلبک در دستش است. شکلش شبیہ کوزہ قدیمی یونانی بود"

حسن حسان (مرحوم) دبیر اسبق ماہنامہ " پیام تعلیم " در خصوص ترجمہ داستانہای خارجی بہ زبان اردو توسط قرہ العین حیدر طی متنی در مقدمہ داستان " بہادر " می نویسد:

" (ترجمہ) " پیام تعلیم تقریباً از چہل و چہار سال بہ شما خدمت می کند. اکنون ما یک طرح جدید راہ اندازی کردہ ایم. " تحت عنوان " مکتبہ پیام تعلیم " برای شما کتاب ہای جالب و آموزندہ ای چاپ کردہ ایم. ما این طرح را با کتابہای قرہ العین حیدر شروع می کنیم و این برای این طرح فال نیک است.

در این کتاب دربارہ تولد جانوران چنان بہ خوبی نوشتہ شدہ است کہ شما بیش از داستان از آن لذت خواهید برد. این تولد ہا بچہ ہای جانوران هستند و مانند شما بہ بازیگوشی علاقمند هستند. همانند شما شیطنت می کنند. با یکدیگر قدم می زنند. دعوا ہم می کنند. نویسنده بہ نحو جداگانہ و ممتازی این موضوعات را بیان کردہ است.

اینہا در مجموع شش کتاب هستند. نخستین کتاب " بہڑیے کے بچے " (تولہ گرگ) است. دومین کتاب دربارہ تولد روباہ نوشتہ شد. سومین درخصوص کرہ خر است. نام کتاب چہارم " بچہ آہو " نام دارد و کتاب پنجم و ششم بہ ترتیب " شیر خان " و " بہادر " نام دارد. " (13)

قرہ العین در داستان " فرانتک " لومڑی کا بچے " (فرانتک: بچہ ہای روباہ) کہ ترجمہ اردو اثر او پیروفسکایا (نویسنده روسیہ ای) است از سبک روان و سادہ بہ گونه ای استفادہ کردہ است کہ گمان می رود، داستان ترجمہ ای نیست و در واقع او داستان مذکور را نگاشته است بہ عنوان مثال متن اردو برگرفته از داستان فرانتک " لومڑی کا بچے " (فرانتک: بچہ ہای روباہ) می توان اشارہ کرد:

"ٹھہرو۔۔۔" سوینا نے لومڑی کے بچے کی اداس غصیلی آنکھوں میں آنکھیں ڈال کر کہا " اپنی ٹر ٹر سے پریشان کرنے کی بجائے اسے کھانا کیوں نہیں کھلاتیں؟"

لومڑی کا بچہ پلنگ کے پیچھے ایک کونے میں ہماری طرف سے پشت کیے بیٹھا تھا۔ اس کی آنکھیں اس طرح جھلملا رہی تھیں جیسے روتا ہو " (14)

ترجمہ:

" صبر کن..... سوینا ضمن خیرہ شدن مستقیم بہ چشمان غمگین و عصبانی تولد روباہ گفت بجای اذیت کردن با سرو صدایت چرا بہ او غذا نمی دہی"

" تولد روباہ پشت تخت در گوشہ ای با پشت کردن بہ سوی ما نشستہ بود. چشمانش بہ گونه ای می درخشیدند، انگار گریہ می کرد"

یکی دیگر از آثار ادبیات کودک قرہ العین حیدر " بہادر " نام دارد، این داستان ہم توسط " او، پیروفسکایا " (نویسنده روسیہ ای) بہ رشتہ تحریر درآمدہ و قرہ العین حیدر آن را بہ زبان اردو ترجمہ کرد.

داستان بہادر دربارہ اسبی است کہ برای نجات دادن صاحبش در برف گیر می کند. در این داستان قرہ العین حیدر نیز صحنہ ہای داستان را بسیار جذاب بہ زبان اردو بہ تصویر کشیدہ است، بہ عنوان مثال:

"چھلانگ لگانے کے بعد بہادر اپنی اگلی ٹانگوں کے بل برف کو توڑتا ہوا نیچے جا گرا. اور برف اس کے سینے تک آگئی۔ اس نے اور کوشش کی اور پھر جست بھری۔ اب اس کی اگلی ٹانگیں تو آزاد تھیں مگر پچھلی ٹانگیں برف میں اور گھری ڈوب گئیں. اس نے بیتابی سے دولتیاں جھاڑنی شروع کیں. بہت سی برف ادھر ادھر بکھر گئی. یکایک برف جنبش کرنے لگی۔ بہادر زور سے ہنھنایا، جیسے اپنے آقا کو الوداع کہتا ہو اور اسی طرح اپنی پچھلی ٹانگوں پر کھڑے کھڑے وہ لاجواب گھوڑا آہستہ آہستہ برف کی کھائی میں ڈوبنے لگا" (15)

ترجمہ:

" پس از پریدن، بہادر در حین شکستن برف با پاہای جلویں پایین افتاد و برف تا سینہ اش فرا گرفت. او تلاش کرد و باز پرش زد. اکنون پاہای جلویں کہ آزاد بودند ولی پاہای عقبیش بیشتر در برف فرو رفتند. او با اضطراب تکان دادن پاہای عقبیش را شروع کرد. برف زیادی بہ این

سو و آن سو پراکنده شد. ناگهان برف با جنیش، ریزش شروع کرد. بہادر با صدای بلند فریاد زد انگار بہ صاحبش وادع می گفت و بہ ہمین صورت آن اسب بی ہمتا کہ بر پاہای عقبش ایستادہ بود، فرو رفتن در درہ برف شروع کرد.

در خصوص نمونہ بارز دیگر ادبیات کودک قرہ العین حیدر می توان بہ داستان " بھیڑیے کے بچے " (تولہ گرگ) اشارہ کرد و دید او چگونہ با استفادہ از زبان سادہ و محاورہ ای داستان را بہ صورت جذاب نوشتہ است، بہ عنوان مثال:

" دوپہر کو میں ان کے لیے دوبارہ کھانا لے کر گئی اور بچہ بچہ کر کے انہیں بلایا۔ وہ رینگ کر باہر آئے اور کھانا شروع کر دیا۔ میں نے دروازہ پورا کھول دیا۔ ہمارے کتوں نے اندر جھانکا۔ مجھے ڈر تھا کہ کہیں وہ بچوں پر حملہ نہ کر دیں۔ میں نے ان کو بھگانا چاہا مگر بچے اپنی دم ٹانگوں میں دبا کر کتوں کے پاس پہنچ گئے اور مسکرانے لگے۔ کتوں کی ناکیں چاٹنے کی کوشش کی، زمین پر لوٹ لگائی۔ ہوا میں ٹانگیں چلائیں اور پلوں کی طرح کھیلنے کودنے لگے، شاید وہ کتوں کو بھیڑیا سمجھے " (16)

ترجمہ:

"ظہر من دوبارہ برایشان غذا بردم و با بچہ بچہ کردن آنها را صدا زدم۔ آنها با خزیدن بیرون آمدہ و غذا خوردن را شروع کردند۔ من در را کاملاً باز کردم۔ سگ هایمان داخل نگاہ کردند۔ می ترسیدم مبادا بہ تولہ ہا حملہ کنند۔ خواستم آنها را فراری دہم ولی تولہ ہا دمشان را در بین پاہایشان بردہ و نزد سگان رسیدند و لبخند زدن شروع کردند۔ تلاش کردند بینی سگ ہا را لیس بزنند۔ بر زمین غلتیدند۔ در ہوا پا زدند و مثل تولہ بازی کردن شروع کردند۔ شاید آنها سگ ہا را گرگ پنداشتند۔"

نتیجہ گیری

حال نظر بہ اینکہ ادبیات کودکان نہ تنها ابزار سرگرمی است، بلکہ نقشی بسیار مہم در شکل دہی شخصیت، تفکر و اخلاق کودکان دارد۔ این نوع ادبیات با استفادہ از زبان سادہ، تخیل پردازی، و پیام های آموزشی، بہ کودکان کمک می کند تا دنیای اطراف خود را بہتر درک کردہ و مہارت های لازم برای زندگی اجتماعی و فردی را کسب کنند۔ اہمیت این ادبیات در دنیای معاصر همچنان رو بہ رشد است و با نوآوری ہا و تغییرات جدید در زمینہ تکنولوژی، نوشتار کودکانہ همچنان می تواند بہ عنوان یک ابزار قدرتمند در پرورش نسل های آیندہ بہ شمار آید۔ قرہ العین حیدر نقش برجستہ ای در ادبیات کودک اردو داشتہ و بہ عنوان یکی از نویسندگان و مترجمان مہم در این حوزہ شناختہ می شود۔ او بہ ویژہ در زمینہ ترجمہ داستان های کودکان از زبان های دیگر بہ اردو فعالیت های زیادی انجام دادہ است و آثارش تأثیر بسزایی در ادبیات کودک در زبان اردو داشت۔ قرہ العین حیدر بہ عنوان مترجم ادبیات کودک، داستان هایی را از زبان های مختلف بہ اردو ترجمہ کرد کہ در نوع خود بسیار جذاب و آموزندہ بودند۔ یکی از معروف ترین آثار ترجمہ شدہ توسط او، رمان «جن حسن عبدالرحمن» از نویسنده روسی ایل لاکن است۔ این داستان نہ تنها جذابیت های جادویی و تخیلی داشت، بلکہ بہ روش های علمی نیز پرداختہ و کودکان را با پیشرفت های علمی آشنا می کرد۔

ترجمہ های قرہ العین حیدر بہ گونه ای بود کہ از سادگی و روانی خاصی برخوردار بودند۔ این ویژگی ہا باعث شد تا کودکان اردو زبان بتوانند بہ راحتی با مفہیم علمی و تخیلی موجود در این داستان ہا ارتباط برقرار کنند۔ بہ علاوہ، قرہ العین حیدر با استفادہ از زبان سادہ و شیوہ های جذاب داستان نویسی، توانست موضوعات علمی، اجتماعی و اخلاقی را بہ کودکان منتقل کند و در عین حال، تخیل و دنیای فانتزی را در آثار خود بہ خوبی بہ نمایش بگذارد۔

از دیگر ویژگی های مہم ترجمہ های قرہ العین حیدر، این بود کہ او بہ سلیقہ و نیاز های مخاطب کودک توجہ داشت و توانست داستان ہا را بہ گونه ای باز نویسی و ترجمہ کند کہ برای کودکان جذاب و قابل درک باشد۔ این امر در کنار مہارت های نویسندگی او، باعث شد کہ آثار او در دنیای ادبیات کودک در زبان اردو جایگاہ ویژہ ای پیدا کند۔

در مجموع، قرہ العین حیدر با ترجمہ داستان های جذاب و آموزشی، بہ شکلی خلاقانہ و تأثیرگذار در توسعہ ادبیات کودک اردو سہم بزرگی ایفا کردہ و آثارش هنوز ہم بہ عنوان منابع ارزشمند برای آموزش و سرگرمی کودکان مورد توجہ قرار دارند۔

منابع:

1- محمود الرحمن بہ نقل از هنری اسٹیل کومیگر، اردو میں بچوں کا ادب، نیشنل پبلشنگ ہاوس لمیٹیڈ۔

کراچی، 1970 ص 6

- 2- حاجی عباسی، شایان، بررسی ادبیات کودک و نوجوان، هشتمین همایش ملی تحقیقات میان رشته ای در مدیریت و علوم انسانی، تهران، 1402 ص 715
- 3- ذوالفقاری، حسن، سرچشمه های ایرانی، قصه های هانس کریستین آندرسن در افسانه های عامیانه ایرانی، فصلنامه پژوهش های ادبیات تطبیقی، دوره 7، شماره 2، تابستان 1398، ص 70
- 4- رحمانی، اکبر، مجموعه مقالات اردومین ادب اطفال ایک جائزه، ایجوکیشنل اکادمی جلگاوں، 1991 ص 50
- 5- نکاتی درباره ادبیات کودکان، شورای کتاب کودک، تهران، 1356 ص 7
- 6- (ترجمه) رحمانی، اکبر، مجموعه مقالات اردومین ادب اطفال ایک جائزه، ایجوکیشنل اکادمی جلگاوں، 1991 ص 49
- 7- ترجمه (کریم، ارتضی، دکتر، مشموله قره العین حیدر ایک مطالعه، ایجوکیشنل پبلشنگ هاوس دهلی، 2001 ص 37-38
- 8- همان، ص 27-28
- 9- همان، ص 28
- 10- زیدی، خوشحال، دکتر، بچوں کے ادب میں قره العین حیدر کا مقام مشموله مجله آج کل، دهلی نو، هند، اوت 1990 ص 16-17
- 11- همان، ص 17
- 12- جن حسن عبدالرحمن مکتبه جامعہ نئی دهلی- هند، 1962، ص 11
- 13- حسام، حسن، بہادر، چ دوم، مکتبه پیام تعلیم، نئی دهلی هند، 1983، ص 3-4
- 14- حیدر، قر العین، فرانٹک (لومڑی کے بچے)، مکتبه پیام تعلیم- جامعہ نگر، نئی دهلی، 1992، ص 3
- 15- حیدر، قره العین، بہادر، چ دوم، مکتبه پیام تعلیم نئی دهلی، 1983، ص 13
- 16- حیدر، قره العین، بھیڑیے کے بچے، ج سوم، مکتبه پیام تعلیم، نئی دهلی- هند، ص 10